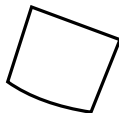
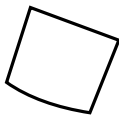
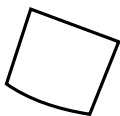
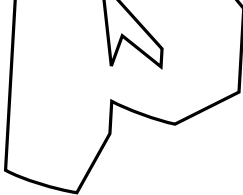

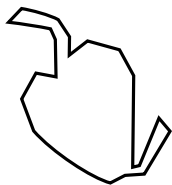
HOST

**Vyhnání
Gerty
Schnirch**

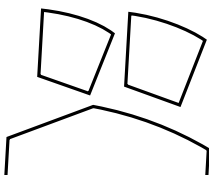
KATEŘINA
TUČKOVÁ

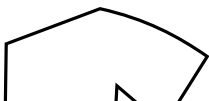
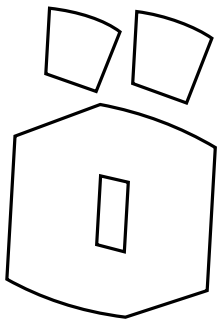

Uyhnání Gerty Schnirch
Brno 2011

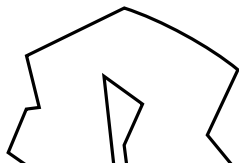

HOST

**Vyhnání
Gerty
Schnirch**

KATEŘINA
TUČKOVÁ

Děkuji pamětníkům pochodu za otevřenost, s níž se mnou hovořili, děkuji také autorům, jejichž odborné texty a badatelské závěry mi posloužily k dokreslení děje, zejména historikům Janu Perničkovi a Davidu Kovaříkovi, jemuž vděčím především za podnět k napsání knihy i za těch třicet nočních kilometrů, které se mnou k uctění památky obětí transportu ušel.

© Kateřina Tučková, 2009

© Host – vydavatelství, s. r. o.,

2009, 2011 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-7294-418-7 (Třetí, elektronické vydání. Formát PDF)

ISBN 978-80-7294-419-4 (Čtvrté, elektronické vydání. Formát ePub)

ISBN 978-80-7294-444-6 (Páté, elektronické vydání. Formát PDF pro čtečky)

ISBN 978-80-7294-445-3 (Šesté, elektronické vydání. Formát MobiPocket)

Román

PROLOG

Hrubá silnice se v kraji drolí do příkopu. Tráva prorůstá štěrkem, přes kameny nadskakují kola dětského kočáru. Levá noha jí před chvílí sjela po kluzkém štěrku, kotník tupě bolí, zřejmě si natáhla šlachu, snaží se na chodidlo nepřenášet plnou váhu. Už několik hodin jdou pomalu, jen se plouží, s kočáry těsně u sebe, čas od času se podpírají, střídají se v tlačení. Na cestu už dlouho není pořádně vidět. Jen chvílemi k nim dosáhne světlo z baterek nebo reflektorů nákladních aut, ale to se ještě těsněji přitisknou, zrychlí krok a kabátem přehozeným přes kočár zavalí děti.

Nedokáže přesně odhadnout, jak dlouho už jdou. Jako by jejich cesta trvala věky. Přitom se ještě ani nerozvedlo, takže to nemůže být víc než několik hodin. Je unavená a její spolence také. Má zkusit zastavit se a odpočinout si?

Několikrát procházely kolem lidí sedících na zemi nebo na kufry, se kterým se vláčeli. Několikrát také viděly, jak k takovým přiběhl mladík a rozbil jim hlavu pažbou pušky. Měla strach se zastavit. I přes bolest v tříselech a v levé noze se nutila k dalším krokům.

Dívka vedle ní šeptala o žízni.

Gerta nic neřekla. Měla vodu schovanou pro sebe a pro dítě, nemohla nabízet, když nevěděla, co ji ještě čeká. I ona měla žízeň, ale mlčela a dál se sunula krok za krokem, bůh ví kam.

Bůh? Tomu přestala důvěřovat už dávno. Dřív se k němu modlila, prosila jej, aby jí pomohl, aby něco udělal. Cokoliv, co změní její život. Pak pochopila, že Bůh to za ni neudělá. Ale už bylo pozdě.

Od té doby se nemodlila a na Boha už nemyslela. Chtěla si vystačit sama, dokonce i ve chvíli, jako je tato. Bůh totiž neví, kam ji teď ženou, to ví jen ti zuřiví hejsci, a nakonec možná že ani oni ne. Taková nedozrálá děcka, dusila se

vztekem, jejich hlasy k ní doléhaly a zase se ztrácely v křiku lidí před ní. Několikrát je zahlédla na korbách projíždějících aut, se vztyčenými zbraněmi připomínali hlavu Medúzy se spletímy vlasy z hadů. Nasupená, rozlícená Medúza, vražednice se zlověstnou, ožralou hubou sprosté lůzy. Podívej se na ně, a zemřeš. Zkameníš, nebo tě zastrelí. Nenáviděla je, ale to bylo všechno, co mohla. Jen nenávidět. A hlavně to nedat najevo, chtěla-li přežít. Šla pokorně vedle své průvodkyně a mlčela. Noc se svažovala k šedavému ránu a kolem ní se táhl průvod tichých, unavených lidí. Jejich kroky, šustot zimních kabátů a polohlasem pronášená slova přerušoval jen křik hlídačů, nářky zraněných a čas od času výstřely. Pokolikáté už, nebyla Gerta s to spočítat.

Kde ta hrůza vlastně začala?

Ve chvíli, kdy dopadaly květiny na dno matčina hrobu, už ji všichni cítili, už se to vědělo. I otce zneklidňovala, přestože stále slepě věřil.

Když se na něj Gerta úkosem podívala, viděla, jak se přemáhá, jak napíná všechny svaly v obličeji, jak poulí oči a zase je skrývá za několikerým pomrkáváním, jak se snaží nebrečet. Ale měl by, myslela si Gerta, měl by plakat, sypat si hlínu z matčina hrobu na holé temeno lebky, z níž mu ustupují zbytky světlých vlasů, měl by si ji mazat po tváři, měl by ji nechat mísit se slzami, a hlavně by měl volat o odpuštění. To by měl. Ne se tu v uniformě předvádět jak holub na hřídeli a v čestném krasopostoji sledovat, jak matčina rakev mizí pod hroudami hlíny. Neházejte ji tam, zastavte to! chtělo se Gertě křičet, ale Friedrich její gesto zadržel. Stiskl jí paži tak silně, až se vylekala. Friedrich také nebrečí? Jak by mohl, věrný obraz otcův. Gerta znovu pohlédla do hluboké díry, z níž už jen místy probleskovala temně šedá rakev.

Pohřeb byl skromný. Ale, ostatně, jím to vůbec nezačalo. Ten pohřeb, ten už byl pouhým článkem řetězce katastrof, které přicházely každý měsíc, rok. Celou válku.

A přitom byl život před ní tak krásný. A nejen její — také Friedrichův, otcův i matčin, Janinčin i Karlův, životy všech měly smysl a řád, odvíjely se pospolu, v jednotě, do budoucnosti, jejíž kontury Gerta přesně viděla. V zimě dvaadvacátého, kdy matka zmizela pod náhrobkem Schnirchů, se však už obraz budoucnosti rozpadal. Tu poslední z jistot udusal zástup na Boží tělo roku 1945. Ale tomu předcházela ještě řada událostí.

ČÁST I
VÁLKOU S CEJCHEM
SCHNIRCHŮ

Janinka byla křehká, téměř průsvitná. Byla jako zlatoočko, které s čirými křídly tkanými ze zlatých nitek, pistáciovým tělíčkem a dlouhými, dlouhými tykadélky, jimiž šerموvalo vstříc sklu okenní tabulky, ulpíválo v rohu parapetu, dokud je Gerta nevypustila do teplé červencové noci. Janinka byla křehká jako pápěří, vysoká drobná dívka s jemnými oblina-
mi nader, hubenýma nohama a závojem nepořádně ostříha-
ných, pod ramena splývajících plavých vlasů. Mlčela, když se s Gertou setkala poprvé, a nebylo to studem. Mlčela větši-
nou, uzavřená do vnitřního světa plného exotických květin,
barevných motýlů, cizokrajných zvířat a rostlin, které svými
šlahouny splétaly ornamenty v arabesky nevídaných tvarů.
Na okraj své vnitřní krajiny pouštěla Gertu i ostatní děti,
nejraději však pana Kmentu, kterého prvního vždycky při-
zvala, aby nakouknul, vplížil se mezi listy pralesního porostu
hustě osázeného květinami střapatých i oblých okvětních
lístků. Jako by pana Kmentu vždycky zasáhla vůně linoucí
se z hustě pomalované čtvrtky papíru, stál nad ním dlouho
a s mírným úsměvem se procházel cestami jejích vnitřních
krajin, naplněný mírem. Pak Janinku pohladil po plavých
vlasech a k jejím tázavým modrým očím seslal tichou pochva-
lu, po níž sklopila štětinky kratičkových světlých řas a usmála
se vstříc svému dílu. Pak se mohli podívat i ostatní, co se
Janince podařilo vykouzlit tentokrát. Gerta stála hrdě za
jejími zády a zářila, jako by to byla práce jejích rukou, jako
by Janinčino i její bylo totéž.

— *Sehr gut*, říkala.

A jako poslední se vracela z mumraje dětí ke svému stol-
ku, aby dokreslila džbán s květinou nebo lidskou dlaň, jak
měli tu hodinu uloženo. Janinčin výkres pak zářil mezi stro-
hými kresbami uhlem jako drahokam, uchycený prádelními

kolíčky na dlouhé šňůře natažené podél zdi, uprostřed, jako bystrozraký mezi slepými, květinová džungle mezi neumělými pahýly lidských paží, mezi pochroumanými tvary hranatých džbánek.

Vracely se pak s Janinkou podél zdi Jakobskirche, podél kostela jezuitů, parkem táhnoucím se od Künstlerhausu k rozcestí Pressburger Straße a podél prvních domů až k ulici Blatné. Gerta povídala a do rytmu kroků pohupovala plátěnou taškou s akvarelovými barvičkami a sadou štětců, Janinka jí následovala, vždy o malý kousek pozadu. Tolik předválečných let se spolu vracely stejnou cestou domů, a pak to všechno skončilo, pan Kmenta zmizel z jejich životů, a maminka tehdy říkala, že stejně už byl všemu konec, vždyť Gerta právě nastoupila na střední školu, a takovým už pan učitel Kmenta nemohl vyprávět o slavných umělcích, jako byl Michelangelo nebo Rembrandt, ani jim nemohl dávat úkoly z kresby.

Janinka by mohla ještě rok pana Kmentu navštěvovat, ale sekretářka školy do telefonu jen stroze oznámila, že letos se kurzy pana Kmenty neotvírají, ani nebudou, a že o jiném místě, kde by pan Kmenta svůj výtvarný kurz vedl, neví. Gerta tehdy smutně zavěsila sluchátko v kabině veřejné poštovní spojovatelny. Janince stály v očích slzy a kostnatá ruka se jí třásla. Seděly pak spolu na lavičce v parku, ruku v ruce, Janinka se sklopenou hlavou mlčela a pozorovala své temně modré střevíčky skrývající hubená chodidla, Gerta upírala oči do zlátnoucích keřových kaskád. Bylo babí léto roku 1939, a zmizení pana Kmenty a jejich výtvarného kurzu, který přece měly už od konce minulého školního roku zamluvený, možná předznamenávalo mamčiná záhadná slova, která teď u nich doma padala tak často.

— Teď už bude všechno jinak a nikdo už nebude tak šťastný jako dřív, řekla Gerta a otočila se k Janince. Janinka

v pravidelném rytmu nechávala paty střevíčků dopadat na hrot nožky lavice. S hlavou skloněnou kývla, jakože rozumí, a dál mlčela.

II

Válka byla dlouhá. Začala nenápadně, aniž by si Gerta všimla, a rozpínala se, až se nakonec vklínila do všech koutů jejich života. Zrušením kurzu pana Kmenty to začalo a pokračovalo plíživě až k nim, domů, přímo do jejich kuchyně, kde se otec nad novinami smál, když jim předčítal, jak z kavárny Esplanade hnali svlečeného Žida tak rychle, až si pod schody srazil vaz. Matka se tehdy rozplakala nad tak nedůstojným koncem lidského života. Neobešlo se to bez křiku, stejně jako když věnovala půllitr mléka paní Goldsteinové odvedle, protože nestihla nakoupit v hodinách určených Židům. Tehdy si Gerta myslela, že to jsou katastrofy jejich domácnosti, zemětřesení odehrávající se mezi zdmi jejich bytu, ohrožující poklid mezi rodiči. Modlila se pak ve svém pokoji, aby paní Goldsteinová nechodila za nimi, když bude zas potřebovat mléko, modlila se, aby se matka nenechala obměkčit malou Hanou s očima velikýma a tmavýma jako první puklé kaštany, kterou měla paní Goldsteinová v náručí. Nebo se modlila, aby už z města zmizeli lidé poposedávající na chodnicích s bryčkami naloženými nábytkem, kteří v matčině tváři vždycky vyvolali smutek, stejně jako každé setkání s paní Kocurovou z vedlejšího domu, které se zastřelil jejich Jirka, prý protože nás zradili. Tehdy Gerta nechápala, proč otec poslal matku do ložnice, zatímco to zaraženému Friedrichovi, který přišel o spolužáka, vysvětloval. Jeho pochyby rozptýlil jediným slovem. Řekl: *zbabělci*. A Friedrich, otcova árijská pýcha, jejich Fridříšek, to pochopil, jako ostatně vždycky. Nic nemohlo stát mezi ním a otcem.

Tak válka postupně přicházela, zatímco se Gerta urputně snažila nevpustit měnicí se věci do svého života. Kromě Janinky, které nabídla svůj vlastní pokoj, když ten její zabrali příbuzní vyhnání z Frývaldova.

— Museli ujet před takovýma, jako jste vy, vysvětlovala tiše Janinka s očima sklopenýma a Gertinu nabídku odmítla a ani jí raději neřekla, jak se v té době u nich doma o nich, o Schnirchových, mluvilo. Gerta vrtěla nechápavě hlavou, nevěděla, koho tím myslí, ty, jako jsou oni. Ona byla přece vždycky jako Janinka. Chodila do kurzů kreslení, chystala se na střední školu a víc než obrázky Hitlera vyvěšené v oknech bytů a osvětlené chvějícími se plaménky svíček ji zajímala do tmy pokoje obnažená ňadra s drobnými, vysedlými dvorci bradavek. Zkrátka její vlastní život, který se s nástupem do nové školy stal tak zajímavým.

Každé říjnové ráno toho prvního válečného roku vstávala Gerta do temně modré tmy, kterou neprobleskovalo jediné světélko, zvědavá a těšící se na nový den. Okno, kterým při oblékání vyhlížela na Pressburger StraÙe, jí zprostředkovalo jen obraz černých stínů, hutnějších tam, kde blížíci se světlo clonil stín mohutných platanů. Gerta u okna nikdy nestávala déle, než bylo nutné k ustrojení. Ke spěchu ji nutila představa matčina vlídného úsměvu při snídani, kterou předznamenával tlumený cinkot šálků a lžiček doléhající k ní z kuchyně.

Tiše za sebou zavřela dveře svého pokoje, prošla předsíní a vstoupila do jídelny, kde matka právě kladla na stůl chléb překrytý kostkovanou modrou utěrkou. Otec seděl za stolem a jako každé ráno se probíral včerejšími novinami. Nové si kupoval až cestou do práce v trafice pana Folla, která toho roku změnila majitele, jak se dozvěděli z vývěsního štítu, na kterém stálo *Konrad Kinkel — Trafik*.

— Dobré ráno, pozdravila Gerta, matka nervózně mrkla po otci, pak se na ni usmála, pokývla a otec odpověděl: — *Grüß Gott*. Zpoza novin vzhlédl k matce, významně zatřepal jejich okrajem a znovu sklopil oči k řádkům. Gerta zkroutila ústa do krabatého úzkého srdíčka, poslala matce vzdušný polibek a zase je roztáhla do širokého úsměvu. Milovala ji za to, jaká byla, obyčejná, vlídná, s obrovskou měkkou náručí a kulatými, silnými pažemi. Za všech okolností při ní, i za těch nových, kterým Gerta příliš nerozuměla. Na rozdíl od Fridriška, protože ten se už snad narodil vševědoucí. S vybroušeným *Weltanschauung* a s vizáží, jako by se otec rozdvojl. Nosil stejnou patku jako on, stejně přivíral oči, když se usmíval, a dělal to, co bylo správné, ještě před tím, než to otec vyslovil. Friedrich byl pravý Schnirch, a otec se na něj proto díval jinak, než se díval na Gertu. Protože s Gertou, s tou to bylo už od dětství jiné.

Mluvila sice stejně jako Friedrich německy i česky, *Deutschland, Deutschland über alles* na otcovo přání zazpívala tak, až si do rytmu podupával masivní botou, nad kterou šplhala vysoká bílá podkolenka, a k jeho radosti nosila dirndl i s kloboučkem se štětinkou, ale stejně v jeho očích nikdy neměla takovou cenu jako Friedrich, nevěděla proč. Dlouho zkoušela získat si ho, zaujmout ho, než se to v ní zlomilo. Než pochopila, že i kdyby se snažila sebevíc, nikdy nebude tak dokonalá jako on. V revoltě, která ji po tom poznání posedla, se snažila popřít všechno, co k nim vnášel otec, a o to silněji se přimkla k matce. Někdy tenkrát se i jejich domácnost začala rozdělovat — na českou a německou, a do té české patřila jen ona s matkou. Mezi Gertou a otcem pukla propast. Odložila zelený dirndl s lemem z červených květin a s ním i všechna otcova pravidla. Patřil mezi ně i zákaz mluvit česky, protože otec od jisté doby češtinu slyšel nerad.

Bylo to někdy na jaře 1939, kdy k nim měl doma dlouhou řeč a přikázal jim mluvit jen německy. Friedrich na to přistoupil hned a od té chvíle nepromluvil česky ani ve chvílích, kdy spolu bývali sami. Zato jí to připadalo absurdní.

— Mluv normálně, říkala nechápavě, když u nedělního oběda i matka servírovala s němčinou. Matka, která dřív mluvívávala výhradně česky. Tak to nikdy nebývalo, Gerta se vzpírala. Ne že by se jí němčina přičíla, naopak, měla ji ráda. Ostatně, byla pro ni přirozenou řečí, stejně jako čeština. Mluvila jí venku při hrách, na návštěvách, ve škole nebo i v kurzech podle toho, ke komu se obracela. Nezamýšlela se, jestli něco říct česky, když se bavila s kamarádkami, nebo jestli mluvit německy, když uviděla otce. Několikrát se na ni otec rozzlobil, když ji venku zaslechl mluvit česky, a nechal ji zavřenou v pokoji celé nedělní odpoledne. A několikrát se stalo, že zašel do ložnice a vrátil se s rákoskou, kterou jí napráskal, ani nehnul brvou. Byla to maminka, kdo jej při tom chytil za ruku a s pláčem prosil, ať jí uloží domácí vězení, a byla to ona, kdo ji z něj pak i vysvobodil teplou večeří. Servírovanou s němčinou.

S rozespalým *Grüß Gott* do jídelny vstoupil Friedrich. Za oknem, které vedlo do divoké zahrady vnitrobloku, byla stále stejná tma, i když Gerta už půl svého krajíce ujedla a otec odložil noviny a dopíjel šálek ranního čaje. Maminka Friedrichovi přistrčila tlustě namazaný krajíc se šnytlinkem a čaj a upozornila jej jako každé ráno, že vstal pozdě.

— *Die Zeit wird knapp*, abyste to stihly, děti.

Do syrového rána vycházeli všichni tři společně.

Otec je ještě na domovních schodech popoháněl svým *los, los*, ale ven už vykročili zároveň, s límcí zdviženými a sepnutými dlaněmi u krku vstříc větru, který nemilosrdně, studeně foukal. Na rohu Pressburger StraÙe a Ponawkagasse se

rozdělovali. Otec odcházel vzhůru parkem k Adolf-Hitler-Platz, Gerta s Friedrichem pokračovali k Horst-Wessel-Straße, kde sídlila Deutsche Handelsakademie.

To, že Gerta nastoupila na obchodní akademii, byla otceva volba. Kdyby záleželo na ní, šla by na malou, teprve před několika lety otevřenou školu s rozšířenou výukou výtvarných umění. Přála si v jednom ze studií malovat návrhy keramických mís a džbánů, které tam viděla v řadách podél oken během dne otevřených dveří, kam zašla s matkou. Nebo chtěla vyrábět marionety víl a vodníků, na které by šila šaty z látek, jejichž vzory jako by vypadly z Janinčiných kreseb. I takové dílny tam Gerta viděla. A pak takové, kde na podstavcích stály obrovské lidské figury z bílé a hnědé hmoty, vymodelované tak, jak pánbůh jejich předobraz stvořil, a pak takové, kde na malířských stojanech byly malby krajin, polí a lesů, malby lidí, kteří se lidem nepodobali, ani když se Gerta dívala podruhé a potřetí, smála se jejich hranatým tvarům a dvounosým obličejům, a byly tam i malby, které Gerta nemohla rozluštit a o kterých ani matka nevěděla, co by mohly představovat. Na tu návštěvu Gerta nikdy nezapomene, tolik ji uchvátilo množství a rozličnost umění, s nímž se tam setkala. A nikdy nezapomene na vůni, která tou školou prostupovala a která jí utkvěla v paměti na dlouhé roky, skrývající v sobě to největší dobrodružství, jaké si uměla představit.

To by byla její volba, ale otec se rozhodl přihlásit ji stejně jako Friedricha na německou obchodní akademii, protože doba byla komplikovaná a národ potřeboval zdatné úředníky, které by pak zase on mohl zaměstnat na úřadě Oberlandratu, kde pracoval.

A Gerta se nebránila. Být umělkyní byl přece stejně jen sen, který se podaří žít jen tomu, kdo je vyvolen, kdo cítí, že nemůže a neumí dělat nic jiného než být povolán k věcem

vyšším. A to Gerta nebyla, protože byla dcerou Barbory Ručkové a Friedricha Schnircha ze Sterngasse a uměla prozatím jen trochu kreslit uhlem a pastelem, nějaké ruční práce, které ji naučila matka, a ve škole vynikala v počtech. Takový člověk se přece nestává slavným umělcem, říkala si v duchu, a v září 1939 nastoupila na německou Handelsakademie, a dobře udělala, protože uměleckou školu brzy zavřeli.

III

Hned na počátku toho prvního středoškolského roku ji otec přihlásil do Bund Deutscher Mädel, Svazu německých dívek. Nenadělala proti tomu nic. Byla tam, stejně jako ostatní dívky ze třídy, stejně jako Anne-Marie Judexová, dcera městského Regierungskommissara, o kterém se toho roku tolik mluvilo. Gerta se jí i ostatním vyhýbala a denně se schovávala v ateliéru výtvarného kurzu až do čtvrté, než na rohu Kotgasse mohla potkat Janinku, kterou přestali hlídat rodiče, oba totálně nasazení v kuličkárně v Líšni.

— Sluší ti to, řekla Janinka jednou, když Gerta přiběhla pozdě, v uniformě, — ale kdyby tě takhle viděli naši, tak bych se už s tebou asi nemohla vídat vůbec.

Otočily se směrem, kterým právě přiběhla, a vydaly se k první lavičce blízkého parku na Kolišti.

— Nacvičovali jsme, řekla rozpačitě Gerta a přejela si rukou po tmavé kravatě až dolů, ke klínu dlouhé tmavé sukně.

— Kdybych nemusela, tak to nenosím.

— No tak ale stejně tam jsi.

Gerta šla mlčky.

— Chodím zas do výtvarného kurzu. Mají tam vlastní ateliér. Každý má rozvíjet to, k čemu má nadání, říkají. To říkal i pan Kmenta přece. Mohla bych se zeptat Frau Wirkt, jestli bys tam nemohla chodit taky.

Janinka zavrtěla hlavou:

— Mě tam nevezmou, když nejsem ve Svazu. A já do Svazu nemůžu, naši mi to nedovolí. A já vlastně nechci, ani nevím, co se tam dělá.

Gerta pokrčila rameny:

— No právě že to, co chceš. Já chodím do ateliéru, zpívat a na atletiku... já ti ani nevěděla, že to bude tak fajn. Kdyby mě tam nepřihlásil otec, víš, já se ze začátku bála, máma taky nechtěla, abych tam chodila... ale teď... prostě chodím do kurzů.

— Já nevím, hlesla tiše Janinka.

Pomalou došly k parku, přeběhly prázdnou silnici a zamířily k lavičce. Gerta myslela na obavy, které matka zpočátku měla. Když se otci chabě bránila, říkala, Gerta to slyšela, že jí tam vymyjí mozek. Takhle to říkala. Vymýt mozek, to bylo zvláštní, myslela si, když to zaslechla. Kdyby to řekl Friedrich, který měl plnou skříňku hororových rodokapsů, nedičila by se. Ale když to otci říkala matka? Otec se pak strašně rozčílil, poslal matku do ložnice a pak už bylo ticho. Gerta nevěděla, jak to dopadlo, ale do Svazu se měla hlásit hned druhý týden školy a udělala to. Na matčino přání, i když viděla, jak moc je jí to proti mysli.

Ale nakonec tam po vyučování odcházely všechny dívky, bylo to přirozené, a navíc, vždyť na tom nebylo nic špatného — chodit do výtvarného kurzu a čas od času nacvičovat německé písně a pochod v uniformě na programy různých *Paraden*. Nebo bylo?

Gerta nevěděla a bylo jí z toho úzko. Někdy měla pocit, že mezi ně ani nepatří. Co by za to dala, aby byla normální! Normální německá holka, která je spokojenou členkou Bundu předhánějící se před očima vůdkyně, aby ukázala, jak skvělou reprezentantkou Svazu je. Z jejích spolužaček

sršelo nadšení, třeba při těch závodech, co byly hned ze začátku, aby se ukázalo, co ve které vězí. Gerta se styděla, nehodila koulí ani oštěpem, skok daleký jí nešel a běhala pomalu. Nebyla sama, samozřejmě, která schytala škodolibé úsměšky těch lepších dívek. Byla by snad lepší, kdyby před sebou pořád neviděla matčin starostlivý obličej?

Ale pak si všimla, že není jediná. Časem ji uhodilo do očí, že není sama, kdo o přestávkách čmárá na prázdné čtvrtky papíru, čte pod lavicí knížku nebo dlouhé minuty vyhlíží oknem do ulice. Tak poprvé zapředla rozhovor s Karlem, a byli tak první, kdo porušili dosavadní úzkostlivý distanc mezi důstojnými mladými muži stydícími se až do morku kostí, skrytých pod slušivými školními obleky, a půvabnými dívkami ve stejnokroji, které však měly oči jen pro Anne-Marii a uši pro příběhy z vyšší společnosti, jež jim přinášela.

K lavičce, na které s Janinkou seděly, se od pískoviště přiblížila drobná dívenka. Přeběhla z trávníku na chodník, který jí skýtal vhodnější podklad pro kreslení křídou, jejíž silný, krátký kus držela v pěsti. Přidřepa a začala na chodník kreslit číslice, které ve svém věku ještě ani neměla znát, a prozpěvovala si: — Pětka, šestka, sedmička, Hitlerova hlavice, Praha, Brno, Paříž, Hitler patří za mříž.

V Gertě hrklo. To se proboha nesmí, tohle říkat. Kdyby to někdo zaslechl!

— Neříkej to, křikla po ní vyděšená Gerta.

Děvče k ní zvedlo kulaté modré oči a překvapeně se zeptalo: — Proč?

Gerta se otočila na Janinku, která se zmateně dívala střídavě na ni a na dítě.

— No protože se to nesmí. Za to bys mohla jít do vězení.

Dítě se na ni dál dívalo.

— A tvoje maminka taky, když to budeš říkat.

Dívka se zvedla, oprášila si kolena, do kterých měla vtisknuté drobné kamínky z chodníku, a odběhla zpátky k pískovišti a k ženám bavícím se na lavičce pod keřem.

Gerta s Janinkou se na sebe podívaly, raději se zvedly a vydaly přes křižovatku zpátky k Pressburger Straře.

— A co ti noví spolužáci, jaké to tam je? zeptala se Janinka pak.

— Nevím, zatím tam nikoho pořádně neznám, řekla Gerta lhostejně.

— Možná časem, odpověděla Janinka.

Možná, myslela si Gerta, ale byla to věc, se kterou se Janince nechtěla svěřovat. Její místo v Gertině životě stejně nikdo nemohl ohrozit, tak proč jí, kterou v létě nasadili na úklid v pojišťovně, protože do školy ji nepustili, přidávat starosti? Ještěže ji aspoň kvůli slabému srdci neposlali do Říše, jak se stalo jiným. Mohly tak spolu dál chodit na tajené odpolední procházky do parku nebo zábrdovickým nábřežím podél řeky ukryté za zadními fasádami honosných domů. Sedávaly u splavu, kam na ně dopadal stín Petersdomu a Špilberku a který přehlušil i zvuky nedaleké tramvaje, a divily se, jak na tu řeku mohli Brňané zapomenout a vystrnadit ji z dohledu promenád.

Pro takové chvílky tehdy žila Gerta a později také pro ty chvílky u okna, při kterých k ní začal zdvořile přicházet Karel. Kdo mohl tušit, že ji bude zanedlouho jeho pohled provázet i na odpoledních procházkách s Janinkou, večer v jejím pokoji, že se nebude moct dočkat rána? Samotnou ji překvapilo, že ho od té chvíle nemohla vyhnat z hlavy. Byl to jakýsi druh harmonie, pravidel a řádu, který z něj vyzařoval a který k němu vracel její myšlenky stále zpět. Kdo tehdy mohl tušit, že to bude právě on, kdo se k ní bude v kurzech tance tisknout tak, až jí látka sukně obepínající stehna

zkrepevatí těsným dotykem? Že to bude on, kdo ji bude doprovázet domů a držet za ruku pod korunou platanů ještě dlouho poté, co zhasne světlo v pokoji jejích rodičů. Tenkrát netušila, že to bude právě on, kdo jí o několik let později řekne, že si ji vezme, až válka skončí a Němci ji prohrají, a že si ji vezme, i když se jmenuje Schnirch. Netušila, že se bude smát a namítat, že přece dobře ví, jaká ona je Němka. A netušila, že to bude na dlouhá léta poslední šťastný smích, který tak volně a svobodně vybublá zpoza jejích rtů. A že se v podobě vzpomínky na poslední šťastné chvílky rozklene nad celými následujícími léty.

IV

Nic proti tomu neměla, proč taky, jedině si tím polepšila. Na tom, že kryje Anne-Marii a Friedricha, jí nepřipadalo nic nevhodného. Ona se věnovala svému, a jestli Friedrich svůj čas trávil v Hitlerjugend nebo kde, jí bylo jedno. Navíc u něj stoupla v ceně, a bylo to poprvé, kdy cítila, že jí Friedrich neopovrhne. Že je jí dokonce vděčný. A stejně tak to zapůsobilo i na Gertiny spolužačky.

Netrvalo to dlouho, co Anne-Marie zjistila, že ten Jugendführer turnerů, co se tak blýskl s vlajkou v čele svého oddílu na přehlídce během návštěvy říšského protektora von Neuratha, je Gertin bratr. Schylovalo se ke konci listopadu, když se ke Gertě přitočila na toaletách a zeptala se na něj. Gerta se rozesmála jejímu lačnému pohledu, marně skrývanému za rouškou přátelského spiklenectví, to určitě, říkala si tenkrát v duchu a položila svého bratra Anne-Marii k nohám. Seznámila je jednoho pátečního odpoledne na stadionu, kde Friedrich cvičil se svým oddílem.

Tím se stal Gertinou vstupenkou do dívčího kolektivu, který ji do té doby nechával stranou. Ne že by jí to pomohlo

cítit se konečně normálně, ne že by to zaplašilo její pochyby, které si nosila z domova do školy a ze školy zase domů, ale přece jen, stala se skoro jednou z nich. Anne-Marie si přisedla do její lavice a světe, div se, hodlala se stát její nejlepší kamarádkou. Gertu to těšilo, ale zároveň znervózněla, plná rozpaků. Připadala si vedle ní jako ředkev vedle pole hyacintů, tak na ni těsná blízkost Anne-Marie působila. Každý večer ze svých šatů cítila opojně vonící sousedku a v duchu viděla jemná zápěstí chycená ve zlatých ocích náramků, s pečlivou manikúrou rudých nehtů. Chápala, že z ní byl Friedrich tak unešený. Z noblesní Anne-Marie, vždy vkusně zahalené do tmavých šatů z látek, které na obyčejných pultech toho roku už dávno nebyly. Z dívky s plavými vlasy padajícími ve vzdušných vlnách na ramena, s úzkými černými linkami obočí, které se klenulo nad světlýma očima, a s plnými rty vždy pečlivě pokrytými nánosem krvavě rudé barvy. Anne-Marie mohla zdatně konkurovat Adině Mandlové, kdyby se ocitly na jednom místě, a možná by nad ní měla i navrch, nejen v kráse, ale i ve výřečnosti. S úplnou samozřejmostí vyprávěla o konexích papa Regierungskommissara, který pro ni denně po škole posílal vůz s řidičem, o večerech s říšským protektorem nebo s policejním radou, o toaletách, které si na ně s mamá pořídily. Byla překrásný, živý důkaz světa nadlidí. Na dívky ve třídě působila jako magnet, v okamžiku se stala jejich arbitrem, každá se aspoň chvíli chtěla hřát v lesku její pozornosti. A s Friedrichem to nebylo jinak. Propadl jí hned.

Těžko říct, co od toho čekal, on, syn úředníka z Oberlandratu, ale to už nebyla Gertina starost. Možná si sám sebe představoval jako germánského boha, jak taky koneckonců při tom pochodu turnerů vypadal, jako vyvoleného, který si nemusí nic odpírat. Možná že zavěštil, jak se hýbnout výš,

k mnohem závažnějším úkolům a postům mimo administrativní kariéru nebo wehrmacht, i když i na ten se přesvědčeně těšil. Gertě to bylo jedno.

Žila si ve svém poklidu, a kdyby nezačaly ty spory u nich doma a kdyby nepotkala Anne-Marii, tak blízký důkaz, že Říše existuje, možná by zůstala slepá a hluchá, ukrytá s Janinkou v zákoutích Svitavy, až do posledního dne osvobození, v němž by rabující sousedy v doprovodu rudoarmějců přivítala netušící, že ona je na straně vinných. A poražených. Jenže potkala Anne-Marii Judexovou, od níž byl už jen krok k Oskaru Judexovi a rudým praporům s křížem na bílém poli, které vlály po obou stranách balkonu Neues Rathaus.

V

Oskar Judex to věděl. Čekal na to celý předvečer vyhlášení protektorátu, aby pak o třetí ranní, neprodleně po obdržení telefonického rozkazu, obsadil s gardou ordnerů úřad městské správy na Nové radnici a prohlásil se vrchním komisařem města, zatímco jeho kolega z vedení NSDAP Karl Schwabe obsadil policejní ředitelství na Palackého a pod ochranou 5. armádní skupiny generála Lista převzal úřad policejního prezidenta. Ráno 15. března 1939 se tak Brňané, aniž by co tušili, probudili do jiného města. Stejně jako chudák doktor Rudolf Spazier, starosta prvorepublikového Brna, který ráno, kdy pravidelně přicházel do úřadu, před dveřmi své kanceláře zjistil, že jej do ní uvedou dva ozbrojení ordneři. Usazen do polstrovaného křesla naproti svému místu, v němž se povýšeně rozvaloval o sedm let mladší Judex s módní štetičkou knírku v kulaté masité tváři, se dozvěděl, že v ten den byla rozpuštěna rada i zastupitelstvo, kterému se zakazuje se scházet, úřadovny zabrali spolehliví zaměstnanci s členstvím v NSDAP, a on, Spazier, ať se odebere na nucenou dovolenou,

než bude oficiálně na post správce města jmenován Oskar Judex.

— A pokud jste dnes ještě neposlouchal rozhlas, dovoluji si vám oznámit, že Československo je minulostí, neboť se stalo součástí Třetí říše jako protektorát Böhmen und Mähren. Přijímám vaši gratulaci. *Heil Hitler!*

Dva ordneři Spazierovi poklepali na rameno a vyvedli ho před budovu. Odešel do českého Besedního domu, kde se během dne scházeli další představitelé města zbavení úřadů, a když se konečně vzpamatoval, rozhodl se odmítnout uznat Judexe starostou a vrátil se na radnici, kam pravidelně docházel ještě týden. Po týdnu ho však nechal Judex pro výstrahu odvést na Palackého, kde si budovu ředitelství přebíralo gestapo v podobě nejméně stovky oficírů v černých uniformách ss, přeložených sem z Vídně a Stuttgartu. Nikdo v té chvíli neměl čas zabývat se osudem bývalého starosty, Brno si převlékalo kabát, přeobsazovalo budovy, na nárožích se rozvěšovaly tabulky s výzvami ke klidu a pořádku a s výstrahami před pokusy stavět se proti chodu věcí. Silnice byly přesměrovány a automobily zmatečně jezdily v protilehlých pruzích, po pravé straně. V následujících týdnech to stálo život mnoha chodců, jenom v Brně.

Ale řád je řád. A také Spazier věděl, co je to řád, a jako starý vlastenec znalý řádu neuznal odnětí funkce bez potvrzení rady a zastupitelstva, navíc od někoho, kdo se do funkce dosadil sám. Nakonec však byl 1. září 1939 s první vlnou zatýkacích akcí vyvléčen ještě před svítáním z postele, odvezen do kasemat vězení na Špilberku a odtud do koncentračního tábora v Dachau a poté do Buchenwaldu. A Judex měl pokoj.

Už v prvních dnech po obsazení Judex oficiálně přijal post Regierungskommissara i gratulace od samotného Adolfa

Hitlera, který městem projížděl a uvolil se ukázat svému lidu na balkoně Nové Radnice, Neues Rathaus, odkud hřměl svůj nezapomenutelný projev nad skandujícím davem brněnských Němců, nadšených, že jsou zpět, *Heim im Reich*.

Anne-Marie s matkou a sourozenci se tehdy ze sálu za balkonem dívala na záda velkého Vůdce i svého otce, který vedle něj hrdě postával čelem k městu, jež jim od té chvíle patřilo. Hitler se potom galantně uklonil její kráse i kráse její mamá, pogratuloval otci Judexovi, tentokrát ne ke skvěle provedenému zajištění Brna, ale ke krásné rodině, která bude jistě pilířem Říše, a odjel do Vídně.

Judex, posílen důvěrou Nejvyššího, se dal s chutí do práce. Chtěl v dějinách rodného města zanechat otisk. Nesmazatelný. Nechal prorazit zbytek nedokončené Ringstraße v úseku od Horst-Wessel-Straße, Husovy ulice, a Stadthofplatz dolů k nádraží, a vytvořil tak celou okružní třídu, kterou české zastupitelstvo léta plánovalo, ale nebylo s to zrealizovat. Judexovi a nové městské radě se hodila, hlavně proto, aby mohly být *Marschparaden* jich, nacionálních socialistů, konány v ještě slavnostnějším duchu okruhem kolem celého města. Do Französische Straße nechal vsadit tramvajovou linku spojující centrum města s Černými Poli, a jinou linku zavedl až do Líšně, pokračoval dlážděním všech podpetrovských silnic a rozvrhem nových staveb a úpravou těch starých až do června roku 1941, kdy vstoupil v platnost zákaz stavby všech nevojenských objektů. Napříč jeho plány a ke škodě města, říkal si a konal dál. Z Brna se mělo stát centrum protektorátní vzdělanosti, město kultury, které by jednoho dne mohlo zastínit i nedalekou Vídeň. Navštívit Brno a Vídeň, mělo se zanedlouho říkat. Brněnský Deutsches Haus, katedrálu i hrad, přednášet na univerzitě, preludovat v sálech Německého divadla na Wagner-Platz. Takové byly Judexovy

cíle, a aby na jejich uskutečnění měl klid, nechal zavřít tři stovky veřejných činitelů, kulturních i politických, a připravil tak první velkolepou práci brněnskému gestapu. To se po zavření českých vysokých škol rozložilo ve dvou budovách Kounicových a Sušilových kolejí, odkud vycházeli zmatení studenti s nedozabalenými svršky, tedy přesněji ta jejich část, kterou tam rovnou nezatkli, neinternovali a netransportovali do Dachau, v pravý čas, aby se mohla německá vysoká škola rozšířit a potížistka česká típnout. A jako by to nestačilo, zabralo gestapo i celou novou budovu Právnické fakulty na špici Eichhorner StraÙe, Veverí, kde se pak jejich shromáždění konala čelem k místu, kde před válkou visel obrovský Procházkův obraz s výjevem Prométhea přinášejícího lidstvu oheň, teď srolovaný a českými vlastenci ukrytý ve sklepě. A k té stěně mířily špičky křečovitě vypnutých paží vztyčovaných s hřmotným pozdravem *Heil Hitler!* tak přesvědčeně, jako by zdravily Hitlera samého, Hitlera-Prométhea, Hitlera-hrdinu, který jim přinesl oheň.

Ale kdeže by to Gerta v té chvíli, kdy doma oznamovala, že její novou spolužačkou je i Anne-Marie Judexová, věděla. Matka s polekaným pomrkáváním dál pokračovala v práci nad deskou kuchyňského stolu, kde jí Gerta pomáhala medem slepovat drobné šátečky božích milostí k Friedrichovým narozeninám. Friedrich jen pokrčil rameny a otec se zamumláním *sehr gut* a spokojeným *dobře to vede, Regierungskommissar*, významně pozvedl oblouky obočí a dál se věnoval svému. Co pak zasáhlo jejich domácnost, byla jen ta vůně francouzského parfému Anne-Marie, kterou bylo cítit nejen z Gertiných, ale i z Friedrichových šatů.

Teprve o několik let později proměnil Judex Brno ve válečné město přesně šlapající pod taktovkou teroru, ve kterém bylo cítit pach strachem zpocených kuchyňských odbojářů

a sabotérů, ale zároveň také pach dobře vydělaných peněz ve zbrojovkách a fabrikách zásobujících wehrmacht. Nejen za to mu jedni nemohli přijít na jméno, jiní si ho pochvalovali, na tom Gertě nepřipadalo nic divného. Tak to bylo přece vždycky, že některým se něco líbilo a jiným zas ne. A nakonec, říká se přece, že to byla jeho, Judexova, zásluha, že město z války vyvázlo tak lehce. Že neskončilo jako Frankfurt nebo Drážďany.

Jako centrum protektorátního průmyslu na tom mohlo být mnohem hůř. Zbrojovky, gumárny, strojní továrny, přádelny, všechny v širokém prstenci kolem vnitřního města, si mohly lehce přivodit zkázu, které by neuniklo ani historické jádro, kdyby v poslední chvíli, kdy fronta už stála jen několik kilometrů jižně pod Brnem, nevyjednal Judex zrušení pevnostního statutu města. Opevňovací práce byly zastaveny, město bylo prohlášeno za otevřené a Rudá armáda do něj vtekla širokými příjezdovými silnicemi, které na svou pěst bránil jen místní Volkssturm.

Oba, Regierungskommissar Oskar Judex i zemský viceprezident Karl Schwabe, už v té chvíli uzavírali evakuační vlnu uprchlíků, s auty naloženými brněnskými insigniemi a cennostmi, dokonce i s Rubensovou *Hlavou Medúzy*, kterou si Judex nechal vyexpedovat z výstavních sálů obrazárny zemského muzea a která po celou válku visela zabavená v jeho radniční kanceláři. Prchali směrem k Jihlavě. Judex ujížděl v těsném závěsu za automobilem naloženým osobními věcmi, kde se na sedadle vedle řidiče v kožešinovém kabátě ze stříbrné lišky choulila korpulentní rodička rasově čisté krve, plavá Gabrielle Judexová, za ní Anne-Marie, její sestra Eugenie a nejmladší Otto-Adolf. Mohl za sebou nechat město zryt drškou zem, *mit der Schnauze den Boden graben*, jak s oblibou říkal v jiných kontextech, ostatně se štábem ss

na Špilberku, s vojáky wehrmachtu a ozbrojenými silami Volkssturmu bylo v ulicích Brna německé obrany pořád dost na to, aby střet s rudoarmějci město zničil. Mohl ho nechat utopit ve vlnách vody z moravského moře, Brněnské přehrady, ale rozkaz k vyhození hrází přehrady nad městem na rozdíl od Hauptmannführera ss Römera, do jehož pravomoci to také spadalo, nevydal. Opustil ho a nechal ho bez zášti za zničenou kariéru svému osudu, který v té chvíli nevypadal nijak tragicky. Snad si myslel, že se sem ještě vrátí, že se vývoj na frontě zvrtně a Hitlerova tajná zbraň vyplaví armády Spojenců z jižních cípů protektorátu, na které se už mermomocí dobývali. Zas tak moc se nemýlil. Zbývalo mu necelých pět dní, než ho poznají v Jihlavě, zadrží a předají brněnskému lidovému soudu, který jej 2. prosince 1946 odsoudí na doživotí. Bude mít štěstí. To Schwabeho pověsí už v září 1946, jen několik hodin po vášnivém soudu. S vyhřezlým jazykem a očima lezoucíma z důlků se pokálí úplně stejně jako ti, které nechal likvidovat na třech sestersky se tulících šibenicích na sportovním dvorku v Kounicových kolejích. Ale největší štěstí bude mít jejich třetí kumpán, se kterým strávili nejednu noc v kasinu za kasematy Špilberku. Šéf brněnského gestapa Hugo Römer nechá v ten poslední den za porušení obrany města v týle fronty na medlánecké střelnici popravit čtrnáct českých civilistů a mezitím si jako Judex a Schwabe nepozorovaně sbalí kufry a na vlastní triko zmizí z města a zůstane nepotrestán, protože nenalezen. To všechno se Oskar Judex dozví až dlouho po svém odsouzení, kdy bude moct celých osm let přemýšlet nad tím, jak skončili všichni jeho *Kameraden*, on, a jak jeho rodina, které nezbude nic než pro americké pásmo vydané zdravotní osvědčení, několik svršků, co budou mít na sobě, a ruský drápek v lůně Anne-Marie, protože mužik z Kavkazu, který se s frontou provalil až sem, na

Českomoravskou vysočinu, se neptal. A po těch osmi letech ve vězení na Cejlu, jen několik metrů od nového domova Gerty a Barbory Schnirchových, zemře 11. září 1953 s pocitem zneuznaného muže zvyklého na přízeň bohů, kteří na jeho straně stáli celý život, na ruské frontě za první světové války i později těch pět let na Sibiři, které málem nepřežil, i doma v Brně, a jen na tom pitomém konci, doslova v posledních minutách, kdy stačilo tak málo, aby vyjel z noční Jihlavy dál do amerického pásma a zmizel v davu, ho opustili.

VI

Ještě to neprokoukla, ještě v ní žije kus dítěte. S jakými starostmi přichází domů, s čím si láme hlavu, musela se tomu kolikrát od srdce smát. Snažila se oddálit Gertin střet s realitou, jak jen to šlo. Sbírala Friedrichovy noviny, jakmile je odkládal na stůl, žádala ho, aby s Fridriškem poslouchal rozhlas jen v jejich pokoji, ne před Gertou. Pro Friedricha to byla samozřejmost zasvětit do politiky jejich syna, nikoliv Gertu, protože ženy a dívky, ty podle něj do politiky stejně nepatřily. Tak Gerta nemusela být svědkem katastrofy, která se šířila jejich zemí. A za to mu byla Barbora vděčná. I když to nedělal z lásky k jejich dceři, ale z povýšenosti. Ženy mají své místo jinde, jak přece věděla.

Nebýval vždycky takový. Když si ho brala, byl něžný, milý a velmi, velmi galantní. Ji, Barboru Ručkovou, dceru sedláka, nikdy nenapadlo zaměňovat mužské a ženské role, dobře věděla, kdo má jaké úkoly. Bylo pro ni tedy překvapením, když se jí Friedrich snažil se vším pomáhat, doprovázel ji na nákupy, sdílel s ní dokonce i mužská témata, ptával se jí na její názory na politickou situaci a po příchodu z práce se od ní vzdaloval jen zřídka. To bylo na začátku dvacátých let. Když mu porodila Fridriška a později Gertu, to už byl rok

pětadvacet, nosil ji na rukou. Teprve mnohem později začala zjišťovat, že to, co vypadalo jako neobvyklá péče, kterou ji manžel zahrnoval, byla spíš snaha mít ji zcela pod kontrolou. Uvědomila si, že se pomalu, a s dětmi pak rychleji (ale kdo by si toho všiml, když bylo kolem nich pořád tolik práce?), dostala do izolace, v níž se stýkala jen s ním a s několika sousedy z jejich domu. Nedbala na to, měla přece milujícího a pozorného muže. Tak kdy se to vlastně začalo měnit? Krůček po krůčku až s poslechem těch Hitlerových uřvaných proslovů v rozhlase. Od začátku je neměla ráda, nedokázala v klidu vystát tu jeho kadenci, poryvy hysterických výkřiků, euforii a o chvíli později zase temné výhrůžky. Brněly ji z něj uši a bolela hlava. Ale Friedrich, ten byl po poslechu jeho řečí jako proměněný. Tehdy to asi začalo. Do té chvíle snášel na rodinnou zahrádku, od které se na krok nehnul, a pak ji najednou oplotil a zastřešil, všechny do ní vsadil jak do vězení, a sám se obrátil k zahradě lidstva, kterou mu v rozhlase sliboval ten hysteriózní panák. Čím víc se tehdy Friedrich angažoval, tím strměji rostl. Nejen kariérně, ale i osobně. Chodil vzpřímeně a důstojně, dnes si už ani nemůže vybavit, jak uvolněný byl kdysi, když na plovárně hrávali volejbal. Je to vůbec týž člověk? Ten, který k ní dnes, o dvacet let později, umí mluvit jen v rozkazech, a to i za zavřenými dveřmi ložnice? Kdepak, nenapadlo by ji se proti němu vzpírat, ji ne. Ona mu vděčí za dvě krásné děti, spořádanou domácnost, blahobyt. Vděčí mu za své postavení, o kterém se jí tenkrát, po příchodu do Brna, než se jí ujal, ani nesnilo. Nenapadlo by ji se mu vzpírat, ani co se týče jejího česství, které jí předhazoval dennodenně. Ji by to nenapadlo, ale Gertu ano. Však je to tak přirozené, proč by se ho nemohla Gerta ptát, proč jí zakazuje mluvit česky? Učili je to tak přece oba, ji i Fridriška. Přecházejí z jazyka do jazyka,

jako by se nechumelilo, stejně jako dobrá polovina dětí, se kterými se znají. Copak každý Brňák není i trochu Vídeňák? Kdopak tady v Brně alespoň nerozuměl oběma jazykům? Všichni. On na ně mluvil německy, ona česky. Až do té zatracené války, která ho tak změnila. A změnila i ji. Cítila se vedle něj jako služka, jako trpěná přítěž domácnosti, ostuda rodu Schnirch. Fridříška se mu podařilo vyrvat jí z náruče, ani mu to moc práce nedalo. Kdy se to vlastně stalo, že ho ztratila? Svého chlapečka, který se jí motal v sukních a žadonil o polibek? Kdy se poprvé stalo, že se na ni její hoch podíval studeně jako na českou služebnou? Možná už tehdy, ještě před tím, než nastoupil na obchodní školu, tehdy, když se začal poprvé navečer vracet ze setkání Hitlerjugend. Jak mu to pak slušelo jako turnerovi, který pomotal hlavu i mladé Judexové. Několikrát její auto řízené řidičem v uniformě zastavilo u nich před domem, vyskákali všichni tři, Gerta, které si nikdo nevyšimal a která hned zaběhla do dveří domu, mladá Judexová a Fridříšek, který jí galantně líbal ruku. Viděla to z okna, ale neřekla nic, když jim chystala na stůl oběd. Jsou to ještě děti, říkala si v duchu, brzy je to přejde. Nepřešlo. Zmínila se o tom Friedrichovi. Jako by ho polil studenou vodou. Riskovat kariéru kvůli romáнку jeho syna s dcerou Regierungskommissara, který pro ni má nachystanou jinou třídu nápadníků, se mu nechtělo.

— To musí skončit, řekl jednou nekompromisně, jakmile složil po večeři ubrousek na stůl.

Ve Fridříškovi by se tehdy krve nedořezal. Pohlédl na ztuhlou a překvapenou Gertu a pak na ni, na vlastní matku, jako na špeha a zrádce. Tehdy ho ztratila nadobro.

Ale Gerta zůstala její. Ona sama se rozhodla češtinu nezahodit, kdepak by jí k tomu chtěla ona, Barbora, nutit. To Gerta sama, protože se jí to líbilo, protože tak mluvili ve

škole a protože tak mluvila ta její Janinka, která spíš nemluví. Rozhodla se sama a všechny Friedrichovy zákazy dětsky roztržitě pouštěla z hlavy, kolikrát se stalo, že ji přivedl uplakanou domů, když ji na rohu ulice zaslechl s děvčaty výskat česky. Snažila se přesvědčit ho, že je zbytečné zatěžovat Gertu, ale nepovolil. Jejich domácnost ovládl výsměch a urážky všeho českého. Co Čech, to lokaj, národ sraabů, co se klidně prodají. Beze cti. Díval se jí, své ženě, přitom do očí a ona se nezmohla na nic. Ani když se stávalo, že ji v noci vykázal z ložnice. Neřekla nic a přenesla si peřinu na kanape v kuchyni. Dlouho se pak dívala do stropu a nemohla usnout. Přemýšlela, kam se vytratila něha, se kterou se k sobě celé noci vinuli. Kam zmizely ty laskavé, pozorné dotyky, kterými si bral její tělo. Zbyla rozmrzelá, tvrdá gesta, jimiž si ji krátce podržel a pak, jako by se styděl za svou slabost, se odsunul na nejzazší okraj postele a obrácen k ní zády mlčel. Barbora nevěděla. Věděla jen, že nesmí plakat, protože i tiché štkaní by ho rozzuřilo tak, že by ji zase vykázal do kuchyně.

O té bolesti na prsou, která přišla znenadání ke konci listopadu, nikomu neřekla. O slaboštví, lenosti a lžitalentu Čechů si toho vyslechla dost, navíc nechtěla polekat Gertu. Vracela se v ty dny ze školy jiná, jakoby dospělejší. Však má na to věk, říkala si Barbora, a prohlížela si svoji dceru, která se rychle proměnila z dítěte v mladou ženu. Že by se zamilovala? dívala se na ni pátravě.

Kdo to mohl tušit, že tak rychle zeslábne? Ona, poslední dítě moutnického sedláka a dcery starousedlé rakouské rodiny ze záhumení, kteří jí dali do vínku tuhý kořínek. A přece to na ni přišlo.

Ale možná to nebylo jen tou bolestí, co se jí usídlila na prsou. Bylo to i tím, že touha žít z ní vyprchala jako vzduch z pouťového balónku. Věděla, že by se měla přemoct, že by

měla vstát a že by měla chtít žít. Ale pro co vlastně? Pro co, kromě Gerty, kterou měla vedle sebe, oddanou, bdící, vinoucí se k jejímu horkému, zpocenému tělu. Tak u sebe měla všechno, co potřebovala, a mimo to jen jedinou touhu — spát a netrápit se přemítáním o přítomnosti, ani myšlenkami na budoucnost.

Nikdy se své holčičce nebude moct dost omluvit za to, že ji tu nechala samotnou, že jí vzala dospívání a svrhla ji do života. Nikdy se jí nebude moct dostatečně omluvit. Ale dál už to prostě nešlo.

VII

Stalo se to několik měsíců po matčině pohřbu. Jako by její smrt přivolala zkázu celé rodině. Vypadl klín, kterým byli všichni pevně přitaženi k domovu. Rozprchli se a jejich bytem zavládlo ticho. Z rodiny zbylo jen cílené míjení se v prázdných pokojích a útržky papírků s příkazy, které jí začal psávat otec. A vedle nich se jednoho odpoledne objevil příkaz k narukování.

Nejdřív matka, říkala si, a teď Friedrich. Fridříšek, který měl připravenou úplně jinou budoucnost. Fridříšek, zlatý hřebec rodiny, otcova pýcha, chlouba jeho germánské krve. Jugendführer Hitlerjugend, vlajkonoš, nejkrásnější z brněnských turnerů. Do té chvíle, do 23. března 1943, kdy se měl přihlásit k obraně Říše v Německém domě na Adolf-Hitler-Platz.

Pro otce to byla hrozná rána. I jeho Friedrich, kterému připravoval kariéru, pinožil se, aby pojistil vyšší korýtko své krvi, všechno zbytečně, i jeho Friedrich měl jít na frontu. Ďas ví, že už tam měl být dávno, říkala si Gerta, když toho odpoledne, po návratu ze školy, strkala Friedrichův povolávací rozkaz za sklo kredence.

O několik dní později viděla otcovu čelist pevně staženou a vytrčenou dopředu, v touze mužně a v souladu s občanskou povinností hrdě čelit té katastrofě. Totiž poctě.

— To je tvoje povinnost, chlapče, cedil skrze zaťaté zuby v den, kdy se s Friedrichem loučili.

Gerta přemýšlela, jak to, že se až do té doby otcovo leštěné správných klik nemíjelo účinkem. Co se stalo, že dvacetiletý Friedrich, dosud nepostradatelný úředníček, byl najednou povolán na frontu? Copak všichni stuttgartští i vídeňští esesmani, kolem kterých na Schwabeho příkaz otec tancoval, se už v černopolských vilkách spokojeně zabydleli? Nikomu nic nechybělo a nikdo nic nepostrádal? Nebo se v tom svezl někdo, komu otec vyfoukl kýžený byt po vysídleních, nebo snad nechal vystěhovat nesprávné rodiny? Gerta věděla, jak otec s Friedrichem svého postu na úradě užívali. Začínal čtvrtý rok války, a to už jí bylo jasné, za co měli stále dostatek potravinových lístků, cukru i masa. Jestli si oba za večerů, kdy ji nechtěli pouštět k rozhovorům v kuchyni, mysleli, že je Gerta hluchá nebo že ničemu nerozumí, tak se spletli. Ty jejich sítě, po kterých přehazovali, koho kam se jim zlíbilo, přerozdělovali byty ještě nevysídlených rodin a handlovali s jejich majetkem, ty znala stejně dobře jako oni. Kšeftaři s lidmi, mrchožrouti, říkala jim v duchu, když slyšela tu nenasytnou naléhavost, se kterou kupčili s lidmi, kteří kolem nich ještě stále chodili ve dne po ulici, do stejného koloniálu, do stejného biografu. Ale od chvíle, co povolali Friedricha, byl otec na svoje manýry sám. Gerta necítila ani stín lítosti. Objevila v sobě naopak škodolibou radost. Jak on na matku, tak Bůh na něj, říkala si v duchu.

Dívala se pak za nimi oknem, když tříadvacátého března odcházeli, otec se synem, otec s bratrem, a neuronila jedinou slzu. Jí, Gerty, se to netýkalo. Týkalo by se jí to, kdyby místo